

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta Ústav Českého národního korpusu

nám. Jana Palacha 2, 116 36 Praha 1
tel.: +420 2 21 619 357, ucnk@ff.cuni.cz

Posudek na diplomovou práci

Galyna Portechko

Srovnávací aspekty české a ukrajinské paremiologie

Práce Haliny Portechko si klade za cíl srovnat česká a ukrajinská přísloví vymezená tématem „žena“, a to jak ve stávajících sbírkách, tak na základě vlastního terénního výzkumu dotazníkovou metodou a určitého doplnění o poznatky o daném tématu z korpusových dokladů na české straně. Práce se skládá ze 7 kapitol, rozdělených do pěti celků, bibliografie a sedmi příloh. Cílem práce je srovnání obrazu dané problematiky v obou jazycích, její popis z hlediska vybraných aspektů a také mj. i navrzení paremiologického minima.

Po úvodních pasážích autorka v druhé kapitole definuje napřed své výchozí pojmy, kde odlišuje vlastní přísloví od frazeologických termínů a pojmů jiných a vytyčuje jejich základní rysy a kritéria jejich delimitace, a to především na pozadí české teorie. Z nich funkčně, resp. pragmaticky vystupuje do popředí didaktická funkce přísloví v širokém smyslu. Dále se zabývá pak poměrně dosti široce paremiologickou teorií, v níž ukazuje celkem dobře na množství názorů, které zde panuje, především v ruské, ukrajinské a české oblasti. Výběrově se při tom soustřeďuje na aspekty původu přísloví, jejich sémantiku, formální a logické aspekty a šíře pak na aspekty filozofické, zvláště pak etické a také sociologické. Prokazuje tu dobrou znalost bohaté literatury (včetně pohledů literáta J. Mukařovského) i poměrně nedávného terénního výzkumu češtiny (F. Schindler), v teorii však především prací předního paremiologa G.L. Permjakova, který tu přispívá svým komplexním logicko-sémiotickým pohledem. Akcenty, které sem vnáší např. ukrajinský M.M. Pazjak vyzdvihující i umělecké, resp. estetické stránky přísloví celkový pohled dále rozšiřují a naznačují komplexnost jevu. Exkurz do etymologie spojuje s poznámkami o historii a vzniku přísloví, kde čerpá z různých pramenů, které všechny poukazují na starobylost jevu přísloví.

Z hlediska úzu (kap. 2.5) se přísloví připomíná stručně v rámci komunikativní funkce, opět v intencích Permjakova (jakkoliv funkčních pohledů existuje více), a s ní související didaktická a poněkud nešťastně nazvaná prognostická funkce a další. Tady poprvé se autorka taky pokouší tyto funkce ilustrovat na svém materiálu. Navazují poznámky o přísloví v kontextu (2.6) vycházející z J. Mukařovského, opět stručně ilustrované na vlastních datech.

Třetí kapitola si všímá formální stránky přísloví, především v připomenutí a v rámci už rozváděné a bohatěji ilustrované Permjakovy teorie z hlediska logického, jakkoliv si je vědoma i např. O. Zicha a Matti Kuusiho. Následující poznámky o syntaxi přísloví se opět soustřeďují na aplikaci myšlenek Permjakova. V kap. 3.3 naznačuje autorka, že se bude zabývat vlastní formální stavbou přísloví, ve skutečnosti se však zabývá primárně jejich literárními aspekty jako je metafora, antiteze, různé protiklady aj. a vlastní aspekty lingvistické se tu uvádějí jen stručně.

Kapitola věnující se genderovým stereotypům se pochopitelně autorce sama vnucuje už volbou tématu. Autorka tu jak prokazuje orientaci v často módní a zpolitizované oblasti tak střízlivý odstup, zůstává však nutně, bez rozsáhlých kontextových dat, jen u konstatování.

Poslední velká část, skládající se z několika kapitol, konečně představuje vlastní data z feminní oblasti získaná vlastním paremiologickým výzkumem. Ten se zakládal na 30 dotaznících předložených rodilým mluvčím obou jazyků, v českém případě šlo o 193 přísloví a v ukrajinském o 330 a zkoumal se tu stupeň jejich znalosti a známosti. Ukazuje se, že na české straně disponuje vyšší znalostí především starší a vzdělaný člověk, zatímco mladší respondenti znají málo (nejhorší skóre tu má třiatřicetiletá studentka, která znala jen 5 přísloví). Naproti tomu mezi ukrajinskými uživateli se rozdíl věku či vzdělání neukázal jako signifikantní, významnou roli tu ale hrála geografická příslušnost, kde nejvyšší výsledky nabízel mluvčí ze západní Ukrajiny, specificky její zakarpatské části; nejhorší výsledek prokázal mladý vysokoškolák z Krymu (znalost 6 přísloví, dokonce s možností ovlivnění ruštinou). Základní sociologické parametry výzkumu byly na obou stranách obdobné. Ve

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta
Ústav Českého národního korpusu

nám. Jana Palacha 2, 116 36 Praha 1
tel.: +420 2 21 619 357, ucnk@ff.cuni.cz

srovnání vycházejí ukrajinští mluvčí lépe, v průměru znají přísloví více, jakkoliv na české straně jistým negativním faktorem mohla být zastaralost a dokonce nesrozumitelnost některých přísloví. Výsledky lze jistě interpretovat různě, autorka sama připomíná, že typické situace, v nichž se daná přísloví užívala, zanikají či mění (srov. *Dlouhé vlasy, krátký rozum*). Na tuto sociologicky orientovanou subkapitolu navazuje kapitola lingvistická, kde autorka rozebírá už detailně feminní přísloví formálně. Na bohatých příkladech si tu všímá druhů vět podle modality, složenosti či nesloženosti, postavení subjektu, role času (zvl. indikativu) i celkové délky v počtu slov. Průměrná délka, tj. sedm slov, je přitom v obou jazycích shodná. Z hlediska lexikálního je pojmenování ženy v češtině bohatší, ukrajinština tu mj. neužívá pojmenování ženy podle národnosti (srov. méně známé *Češka do kuchyně, Francouzka do lože*). Uchyluje se naopak k pojmenování podle křestního jména, které má hodnotící povahu.

Stručně se v dalším zastavuje ještě u stereotypu ženy v jejím paremiologickém obraze a konstatuje, že většina přísloví je v obou jazycích obsahově neutrální, nehodnotící. Nicméně menšina přísloví zachycuje ženu z hlediska některé její negativní vlastnosti jako je upovídanost či hloupost v češtině, kdežto v ukrajinštině dominuje naopak hloupost a prolhanost aj., toto vše ovšem stojící proti pozitivním aspektům, jako je mateřství; sledovaných aspektů je ovšem celá řada. Z absence negativních přísloví o mužích vyvozuje autorka, že přísloví o ženách odrážejí vlastně mužský pohled. Korpusové zkoumání omezené jen na češtinu, které celý pohled završuje, mohlo být jen doplňkové. Zajímavá jsou nová přísloví, resp. jejich nové varianty, často vtipné, které autorka přidává v poslední kapitole. Práci doplňuje sedm užitečných materiálových příloh, užívaných jednak jako východisko výzkumu, jednak jako jeho výsledky, zvláště v podobě uvažovaných paremiologických minim, srovnání obou jazyků apod.

V předkládané práci autorka prokázala dobrou orientaci v odborné literatuře i tématu, kterou dokázala promítnout do náročného terénního výzkumu a následně analýzy, která se něm zakládá. Splňuje předpoklady na diplomové poráče kladené a může být obhajována.

2. 6. 2007

Návrh hodnocení: velmi dobře

Prof. PhDr. František Čermák, DrSc
vedoucí práce